

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Επισυνάπτεται σε αρχείο Power Point το οποίο παράλληλα θα εκτυπωθεί και θα διανεμηθεί στους μαθητές.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Ο πολυθεϊσμός

Η ισαριθμία επιμέρους πραγματικοτήτων του κόσμου και θείων όντων

Η τάση πολλαπλασιασμού των θεών

Άσκηση : να κάνετε τις αντιστοιχίσεις :

Α) Θεοί της αρχαίας Ελλάδας και χαρακτηριστικά/ιδιότητές τους

Β) Θεές της αρχαίας Ελλάδας και τα χαρακτηριστικά/ιδιότητές τους :

Στήλη Α' Θεοί της Αρχαίας Ελλάδας	Στήλη Β' Ιδιότητες και χαρακτηριστικά
1. Δίας/Ζευς 2. Ποσειδώνας 3. Ασκληπιός 4. Πλούτωνας / Άδης 5. Αίολος 6. Ήφαιστος 7. Άρης 8. Απόλλωνας 9. Διόνυσος 10. Ερμής 11. Πάνας	α. Θεός του κρασιού και του γλεντιού β. Θεός των αγρών, των κοπαδιών και της άγριας φύσης γ. βασιλιάς των θεών (αλλά και θεός των κεραυνών, της φιλοξενίας, των καιρικών φαινομένων κ.α.) δ. Θεός του πολέμου ε. Θεός της θάλασσας στ. Αγγελιαφόρος θεός (αλλά και θεός που συνοδεύει τους νεκρούς στον Κάτω κόσμο) ζ. Θεός της μεταλλουργίας, των ηφαιστείων (αλλά και προστάτης των τεχνιτών) η. Θεός της ιατρικής θ. Θεός της μουσικής, της ποίησης και της μαντείας (αλλά και του φωτός) ι. Θεός των ανέμων ια. Θεός του κάτω Κόσμου
Στήλη Α' Θεές της Αρχαίας Ελλάδας	Στήλη Β' Ιδιότητες & Χαρακτηριστικά
1. Δήμητρα 2. Αφροδίτη 3. Θέμις 4. Εστία 5. Άρτεμις 6. Ήρα 7. Αθηνά 8. Εκάτη	α. Θεά της οικογένειας και του σπιτιού β. Θεά της ομορφιάς (αλλά και των ναυτικών) γ. Θεά του κυνηγιού (αλλά και των βρεφών) δ. σύζυγος του Δία, βασίλισσα των θεών ε. Θεά της σοφίας (αλλά και του πολέμου) στ. Θεά της γεωργίας και των δημητριακών ζ. Θεά της Μαγείας η. Θεά της δικαιοσύνης

Σημειώνω παράλληλα τους θεούς και τις θεές που δεν συμπεριλαμβάνονται στο κλασικό δωδεκάθεο

Θεοί και θεές που δεν ανήκουν στο κλασικό δωδεκάθεο :

1.	4.
2.	5.
3.	

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

Η εγκόσμια κατεύθυνση

Η εναρμόνιση με το θέλημα των θεών

Κατά την εκστρατεία του Ξέρξη και μετά την ήττα των ελληνικών δυνάμεων στις Θερμοπύλες με την παράλληλη υποχώρηση του ελληνικού στόλου, οι Πέρσες κατευθύνθηκαν προς την Αττική όπου και εισέβαλλαν. Οι Αθηναίοι τότε αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη τους. Παράλληλα, ζήτησαν χρησμό από το Μαντείο των Δελφών για τι πρέπει να κάνουν. Το μαντείο τους απήντησε ότι θα τους σώσουν τα ξύλινα τείχη. Πολλοί κατάλαβαν πως έπρεπε να χτίσουν ξύλινα τείχη γύρω από την Ακρόπολη και να οχυρωθούν εκεί για να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες. Ο στρατηγός Θεμιστοκλής όμως έπεισε τους Αθηναίους ότι τα ξύλινα τείχη τους ήταν ο στόλος τους. Έτσι ο ελληνικός στόλος – με κύριο κορμό τον αθηναϊκό - κατέστρεψε τον Περσικό στην Σαλαμίνα. Αυτοί που ερμήνευσαν λανθασμένα τον Δελφικό χρησμό χάθηκαν ύστερα από σύντομη Περσική πολιορκία. Παρακάτω διαβάζουμε πώς αφηγείται ο Ηρόδοτος το περιστατικό αυτό :

VIII51. Τώρα, οι βάρβαροι, απ' την ώρα που διαβήκαν τον Ελλήσποντο (αφετηρία της πορείας τους), κι αφού έκαναν εκεί ένα μήνα –τόσο χρειάστηκε για να διαβούν στην Ευρώπη–, σ' άλλους τρεις μήνες έφτασαν στην Αττική, όταν επώνυμος άρχων στην Αθήνα ήταν ο Καλλιάρχης. Και κυρίεψαν την έρημη πολιτεία· και βρίσκουν κάτι λίγους Αθηναίους καταυλισμένους στο ναό, τους ταμίες του ναού μαζί με ανθρώπους της φτωχολογίας, που έφραξαν την Ακρόπολη με θυρόφυλλα και με ξύλα και πρόβαλλαν αντίσταση στον εισβολέα· δεν κατέφυγαν στη Σαλαμίνα όχι μόνο εξαιτίας της ανέχειάς τους, αλλά συνάμα κι επειδή πίστευαν πως αυτοί πέτυχαν την πραγματική έννοια του χρησμού που τους έστειλε η Πυθία, πως «το ξύλινο τείχος απόρθητο θα μείνει»· κι ότι, σύμφωνα με το χρησμό, αυτός ο φράχτης τους είναι το καταφύγιο κι όχι τα καράβια

http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2230/Irodotou-Istories_A-Gymnasiou_html-empl/index8_1.html

Προφορικές ερωτήσεις :

Πώς απαντούσε η Πυθία στους χρησμούς;

Ποιος δικαιώθηκε από την ερμηνεία του χρησμού;

Γιατί οι Αθηναίοι ρώτησαν το Μαντείο για το πώς πρέπει να ενεργήσουν;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

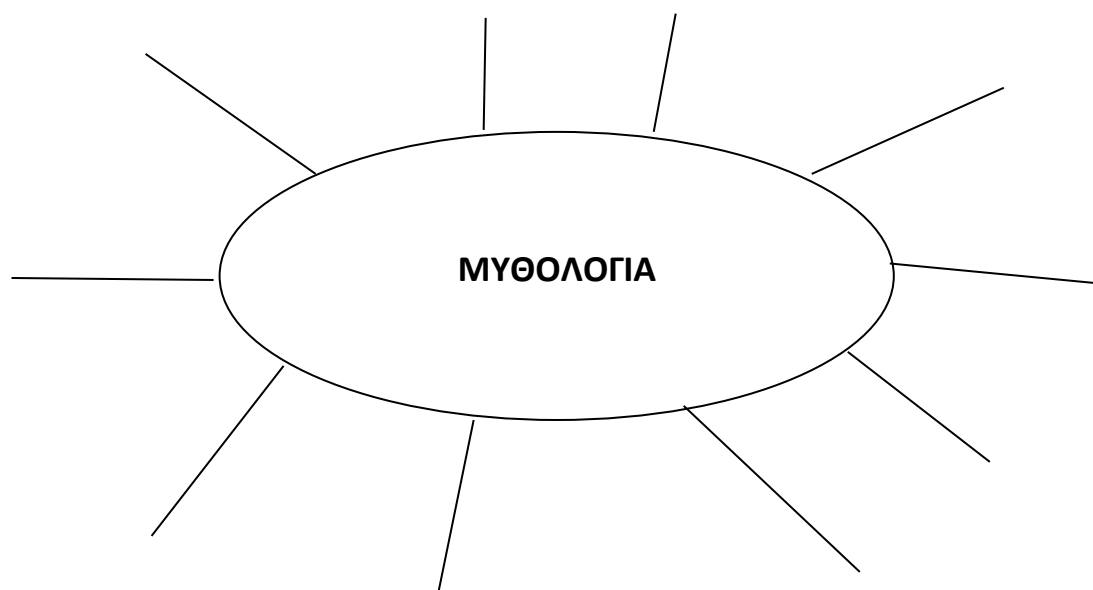
Ελληνική θρησκεία και μύθος

Θεοί και άνθρωποι στην αρχαία ελληνική θρησκεία

Ορισμός: Ο όρος **ελληνική μυθολογία** καλύπτει το σύνολο των μύθων και των διδαχών που σχετίζονται με την αρχαία ελληνική παράδοση, έτσι όπως παρουσιάζονται στα κείμενα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Ως ελληνική μυθολογία ορίζεται συγκεκριμένα η αφήγηση των μυθικών ιστορημάτων που δημιουργήθηκαν από τους αρχαίους Έλληνες και αφορούσαν τους θεούς και τις θεές, τους ήρωες, τη φύση του κόσμου και τις τελετουργικές πρακτικές της λατρείας τους

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BC%CF%85%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1

α) Ιδεοθύελλα :

Β) ποιους από τους παρακάτω μύθους γνωρίζετε ή έχετε ακούσει :

1. Η αρπαγή της Ευρώπης	☐
2. Οι άθλοι του Ηρακλή	☐
3. Η περιπλάνηση και τα ταξίδια του Οδυσσέα	☐
4. Τρωικός πόλεμος	☐
5. Ο κατακλυσμός του Δευκαλίωνα	☐
6. Το κουτί της Πανδώρας	☐
7. Ο Προμηθέας, το δώρο της φωτιάς και η
τιμωρία του Προμηθέα	☐
8. Η αρπαγή της Περσεφόνης	☐
9. Η θεογονία/κοσμογονία του Ησιόδου	☐
10. Η Αργοναυτική εκστρατεία	☐
11. Θησέας και Μινώταυρος	☐
12. Η διαμάχη Ποσειδώνα και Αθηνάς
για την Αθήνα	☐

- **Ερώτηση** : γνωρίζετε κάποιον άλλο μύθο ;

Εθελοντική εργασία για το επόμενο μάθημα : αν κάποιος μαθητής επιθυμεί μπορεί να κάνει μια ζωγραφιά (ή ένα άλλο καλλιτεχνικό έργο) για κάποιον από τους προαναφερθέντες μύθους.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 5

Ο μονοθεϊσμός των φιλοσόφων

Δίνεται ένα απόσπασμα κείμενου του Βασίλη Κάλφα, καθηγητή Φιλοσοφίας, σχετικά με το πλατωνικό «Αγαθό» :

Για την Ιδέα του αγαθού ο Πλάτων μιλά μόνο στην *Πολιτεία*. Εκεί παρουσιάζεται ως η ανώτατη ιεραρχικά Ιδέα και ως αιτία της ύπαρξης των άλλων Ιδεών. Σύμφωνα με την πλατωνική θεωρία των Ιδεών, πέρα από τη συνεχώς μεταβαλλόμενη αισθητή πραγματικότητα υπάρχουν κάποιες αυθύπαρκτες, αμετάβλητες και νοητές οντότητες, οι Ιδέες. Τα αντικείμενα του αισθητού κόσμου οφείλουν την ύπαρξή τους και την όποια αλήθεια τους στη σχέση τους με τις Ιδέες – στην πλατωνική ορολογία τα αισθητά “μετέχουν” στις Ιδέες και “μιμούνται” τις Ιδέες.

[...]

Η «*τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα*» ορίζεται ως το «*μέγιστον μάθημα*», η υψηλότερη δυνατή γνώση, «*μεσω της οποίας η δικαιοσύνη και τα παρόμοια αποβαίνουν χρήσιμα και ωφέλιμα*» (505a).

[...]

Στην απαίτηση των συνομιλητών του να προσδιορίσει τι είναι το Αγαθό, ο Σωκράτης θα αντισταθεί προτείνοντας μια έμμεση προσέγγιση μέσω τριών περίφημων παραβολών: της παραβολής του Ήλιου, της παραβολής της γραμμής και της παραβολής του Σπηλαίου. Με τον τρόπο αυτόν, ακόμη κι αν δεν οριστεί επακριβώς το Αγαθό, τουλάχιστον θα φανερωθεί, όπως λέει ο Σωκράτης, «ο απότοκος [ἔκγονος] του αγαθού και πανομοιότυπος με εκείνο» (506e). Ο Ήλιος, λοιπόν, που μέσω του φωτός είναι το αίτιο που κάνει τα αισθητά όντα ορατά, αλλά και τους δίνει ζωή, είναι ένας ἔκγονος του αγαθού, έχει στο σύμπαν των αισθητών ρόλο ανάλογο με το Αγαθό στο σύμπαν των νοητών. Χάρη στην Ιδέα του αγαθού η ψυχή συλλαμβάνει τα νοητά όντα και αποδίδει την αλήθεια τους, αλλά, επιπλέον, η Ιδέα του αγαθού είναι και ο λόγος ύπαρξης των άλλων Ιδεών.

Βασίλης Κάλφας

<https://www.solon.org.gr/2017/04/13/i-idea-tou-agathou-tou-vasili-kalfa/>

Ερώτηση : Να συγκρίνετε το πλατωνικό «Αγαθό» με την ιουδαιοχριστιανική αντίληψη περί μονοθεϊσμού, όπως αποτυπώνεται στις «Δέκα Εντολές» και στο πρώτο άρθρο του «Συμβόλου της Πίστεως» (40-50 λέξεις):

1. Εγώ είμαι ο Κύριος ο Θεός σου. Δεν θα υπάρχουν για σένα άλλοι θεοί εκτός από μένα. (Εγώ είμι Κύριος ὁ Θεός σου, οὐκ ἔσονται σοὶ θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.)
 2. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.
-

Απάντηση :

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 6

Φύλλο εργασία το οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες θα το δουλέψουν στο σπίτι.

Η θρησκεία κατά την ελληνιστική εποχή : Ένα από τα χαρακτηριστικά τα θρησκευτικής ζωής κατά την ελληνιστική εποχή είναι η εισαγωγή ξένων/ανατολικών θεοτήτων στο ελληνικό πάνθεο και ο «εξελληνισμός» αυτών των θεοτήτων. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι αυτή της αιγυπτιακής θεάς Ίσιδας. Στον ελληνικό κόσμο η Ίσιδα ταυτίστηκε με τη Δήμητρα, όμως η ανάπτυξη της λατρείας της έλαβε ευρύτερες διαστάσεις. Πολυάριθμα ιερά της Ίσιδας έχουν βρεθεί στον ελλαδικό χώρο. Η Ίσιδα όπως φαίνεται κι από τους ποικίλους μύθους της ήταν μια ταλαιπωρημένη και πονεμένη θεά κι έτσι μπορούσε να αγγίζει τα βαθύτερα συναισθήματα των ανθρώπων, οι οποίοι κατά κάποιο τρόπο ένοιωθαν τη θεά να συμπάσχει μαζί τους.

Άσκηση :

Παρακάτω σας δίνεται απόσπασμα ενός ύμνου προς την Ίσιδα, όπως τον κατέγραψε ο Ισίδωρος (1^ο αιώνα μ.Χ.). Να καταγράψετε σε μία παράγραφο 80-100 λέξεων ποιες ιδιότητες έχει αποκτήσει η θεά με βάση όσα αναφέρονται στον ύμνο :

Ύμνος στην Ίσιδα (όπως τον κατέγραψε ο Ισίδωρος)	Απόδοση στη νέα ελληνική
Πλουτοδοτί βασιλεία θεῶν, Ἑρμοῦθι ἄνασσα, παντοκράτειρα, τύχη ἀγαθή, μεγαλύνυμε Ἴσι, Δηοῖ ὑψίστη, ζωῆς εὐρέτρια, παντοίων ἔργων ἐμέλησέ σοι, ὄφρ' ἀναδοίης ἀνθρώποισι βίον τα καὶ αὐνομίην καὶ θεσμούς κατέδειξας, ἵν' εὐδική τις ὑπάρχη,	Πλουτοδότρα βασίλισσα των θεῶν, ἄνασσα Ερμούθι, παντοκράτειρα, τύχη καλή, ξακουσμένη Ίσιδα, θεά ὑψίστη, ζωῆς ευρέτρια πάσης, φρόντισες κάθε ἔργο που βελτιώνει τον βίο των ανθρώπων και ἔφερε σε ὅλους ευνομία,

καὶ τέχνας ἀνέδωκας, ἵν' εὐσχήμων βίος εἴη, καὶ πάντων τε φύσιν εὐάνθεα εὖρεο καρπῶν». [...] ὅσοι δ' ἐν μοίραις θανάτου συνέχονται ἐν εἰρκτῇ, καὶ ὅσοι ἀγρυπνίαις μεγάλαις ὀχλοῦντ' ὁδυνηραῖς, καὶ οἱ ἐν ἀλλοτρίῃ χώρῃ πλανώμενοι ἄνδρες, καὶ ὅσοι ἐμ' πελάγει μεγάλῳ χειμῶνι πλέουσι ἀνδρῶν ὀλλυμένων νηῶν κατὰ ἀγνυμενάων, σώζονθ' οὔτοι ἅπαντες, ἐπευξάμενοί σε παρεῖναι. κλυθὶ ἐμῶν εὐχῶν, μεγαλοσθενὲς οὔνομ' ἔχουσα, εὐεΐλατος ἐμοὶ τε γείνου, λύπης μ' ἀνάπαυσον ἀπάσης.	καὶ υπέδειξες τοὺς θεσμούς ὥστε νὰ ὑπάρχει δικαιοσύνη, καὶ τὶς τέχνες προσέφερες ὥστε ὁ βίος νὰ εἶναι ἀνετος, καὶ κάθε χρήσιμου ἀνθους κατέδειξες τοὺς καρπούς. [...] Ὅσους τοὺς ἀναμένει θάνατος στὴν φυλακή, ὅσοι ταλαιπωροῦνται σὲ ἀγρυπνὲς νύχτες, ὅσοι εἶναι ξενιτεμένοι σὲ ἄλλες χώρες, ὅσοι σὲ πλατὺ πέλαγος πλέουν τὸν χειμῶνα ποὺ μπορεῖ νὰ βυθιστοῦν τὰ πλοῖα καὶ νὰ χαθοῦν, ὅλοι σώζονται ἀν σὲ υμνοῦν καὶ ζητοῦν τὴν παρουσία σου, Ἄκου τὶς προσευχές μου, ὦ μεγαλοδύναμο ἔχουσα ὄνομα, γίνου ἐλεήμων καὶ πάσης λύπης ἀνακούφισέ με.»
--	--

Εικόνα 1 : Απεικόνιση της Ίσιδας ως αιγυπτιακής θεάς (14^{ος} αιώνας π.Χ)

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%8A%CF%83%CE%B9%CF%82#/media/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:%C3%84gyptischer_Maler_um_1360_v._Chr._001.jpg

Εικόνα 2 : Αναπαράσταση της Ίσιδας (με χαρακτηριστικά της θεάς Δήμητρας) από το Δίον της Πιερίας

<https://www.archaiologia.gr/blog/2009/08/11/%CE%BF-%CE%B5%CE%BE%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B8%CE%B5%CE%AC%CF%82-%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B5%CEb-2/>

Εικόνα 3 : Άγαλμα της Ίσιδας στο Kunsthistorisches Museum της Βιέννης

Για τη θεά Ίσιδα μπορείτε να διαβάσετε και το κάτωθι άρθρο :

<https://www.archaiologia.gr/blog/2009/08/11/%CE%BF-%CE%B5%CE%BE%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B8%CE%B5%CE%AC%CF%82-%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B5%CEb-2/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

- Χρονικά όρια : **Έναρξη** : από τον Μ. Αλέξανδρο (356-323 π.Χ.) **Τέλος** : α) σε πολιτικό επίπεδο ως την επικράτηση του Οκταβιανού Αυγούστου επί της Κλεοπάτρας και του Αντωνίου στη ναυμαχία του Ακτίου (31/30 π.Χ.). β) σε πολιτιστικό και θρησκευτικό επίπεδο ως την επικράτηση του Χριστιανισμού στην Ανατολή τον 4^ο αιώνα μ.Χ.
- Διάδοση του ελληνικού πολιτισμού σε όλη την λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου
- Η ελληνική γλώσσα, γίνεται η παγκόσμια γλώσσα της εποχής, με τη μορφή της **Κοινής Ελληνιστικής**. Τα ελληνικά δεν τα χρησιμοποιούν μόνο Έλληνες. Τα μαθαίνουν αλλόφυλοι και αλλόγλωσσοι οι οποίοι τα μιλούν παράλληλα με τη μητρική τους γλώσσα. Γίνονται η γλώσσα της επιστήμης, του εμπορίου, των γραμμάτων και των τεχνών, της φιλοσοφίας και της λογοτεχνίας. Η σκέψη των φιλοσόφων της κλασικής αρχαιότητας, των ιστοριογράφων, των ρητόρων, των ποιητών γίνονται κτήμα όλων όσοι μιλούν την ελληνική γλώσσα. Έτσι, ο ελληνικός πολιτισμός

επεκτείνεται σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου. Οι γηγενείς πληθυσμοί παρά το γεγονός ότι διατηρούν πολλά στοιχεία της ιδιαίτερης πολιτιστικής τους ταυτότητας, αναμφίβολα δέχονται πολυποικίλες επιδράσεις από τον ελληνισμό. Παράλληλα και οι Έλληνες δέχονται στοιχεία από τους γηγενείς με τους οποίους συμβιώνουν. Η υιοθέτηση ξένων πολιτιστικών στοιχείων από τους Έλληνες είναι ιδιαίτερα εμφανής στο πεδίο της θρησκείας

- Διατηρείται σε μεγάλο βαθμό η αρχαία ελληνική θρησκεία της κλασικής εποχής (θεοί και θεές, λατρείες και τελετές, μαντεία και ιεροί ναοί κτλ.). Όμως, η θρησκεία εμπλουτίζεται με νέα στοιχεία : α) εισαγωγή της λατρείας νέων θεοτήτων : Ίσιδα, Όσιρις, Σάραπης, Μίθρας, Μεγάλη Μητέρα/Κυβέλη, Εκάτη, Βένδιδα, Τύχη· β) θεοποίηση αφηρημένων εννοιών, π.χ. η Ειρήνη, η Ομόνοια, η Πειθώ, η Αιδώς, η Φήμη κτλ. γ) περαιτέρω διάδοση της λατρείας ήδη υπαρχόντων θεοτήτων, π.χ. Ασκληπιός· δ) λατρεία και θεοποίηση των ηγεμόνων/βασιλιάδων· ε) Μυστηριακές Λατρείες· στ) θρησκευτικός συγκρητισμός και «ενοθεϊσμός»· ζ) φιλοσοφική διάσταση της θρησκείας : επικούρειοι, κυνικοί, στωικοί

Τα ιερά και οι τόποι προσκυνήματος

Η **Δήλος** (σύμφωνα με τη μυθολογία γενέτειρα του Απόλλωνα και της Άρτεμης) ήδη από την κλασική αρχαιότητα είχε αναδειχθεί ως θρησκευτικό, πολιτιστικό και πολιτικό σημείο αναφοράς για τον ελληνισμό. Ως νησί αφιερωμένο στον Απόλλωνα αποτελούσε τόπο λατρείας και προσκυνήματος. Κατά την ελληνιστική εποχή η Δήλος γνωρίζει ακόμη μεγαλύτερη ανάπτυξη, ενώ από το 166 π.Χ. περνά στην άμεση κυριαρχία των Αθηναίων. Στο νησί αυτό εγκαθίστανται πλέον και άνθρωποι που δεν είχαν ελληνική καταγωγή και είναι φυσικό επακόλουθο να φέρουν στη νήσο και τη λατρεία των δικών τους θεών. Αξίζει να αναφέρουμε πως εκείνη την εποχή βρίσκουμε ένα πλήθος ιερών αφιερωμένων σε πολλούς και διαφορετικούς θεούς από κάθε γωνιά της ανατολικής Μεσογείου. Εκτός από τον Απόλλωνα και την Άρτεμη, λατρευόταν ο Ζεύς, η Αθηνά Πολιάς, ο Διόνυσος, ο Ερμής, ο Παν, ο Ασκληπιός, η Δήμητρα και η Κόρη. Παράλληλα, στο νησί «εγκαθίστανται η Ίσις, ο Σάραπης κι ο Άνουβις από την Αίγυπτο, η Ατάργατη και ο Χαντάντι από τη Συρία, ο Βαάλ από τη Βαβυλώνα, η Άσταρτη από την Παλαιστίνη. Στο Σεραπείο της Δήλου βρίσκουμε αφιερώματα για τον Άμμωνα, για τον Βούβαστη, για τον Όσιρι, για τον Δία τον Ούριο, για την Ελευσίνια Δήμητρα και την Κόρη, για τον Ερμή, για τον Ηρακλή, τον Ασκληπιό, την Υγεία, τους Διόσκουρους ακόμη και για τον ίδιο τον Απόλλωνα. Μάλιστα στο νησί λειτουργεί και μια εβραϊκή συναγωγή.

Το **Μαντείο των Δελφών** διατήρησε το μεγάλο κύρος που απολάμβανε και την ελληνιστική εποχή. Η ίδρυση του περιβεβλημένη με το μύθο χάνεται στα βάθη του 8^{ου} αιώνα π.Χ. Προστάτης θεός ήταν ο Απόλλωνας και τους χρησμούς τις έδινε η Πυθία. Οι αγώνες και οι λατρευτικές εκδηλώσεις, όπως ήταν τα Πύθια και τα Σωτήρια, συγκέντρωναν πλήθος κόσμου. Περίφημη ήταν η Κασταλία Πηγή στην οποία η Πυθία λουζόταν κι έπινε νερό πριν δώσει τους χρησμούς. Όπως και στην κλασική αρχαιότητα, έτσι και στην ελληνιστική εποχή πλήθος κόσμου συνέρρεε στο μαντείο για να ζητήσει χρησμούς είτε για δημόσιες είτε για ιδιωτικές υποθέσεις. Το μαντείο ήταν κλειστό τους χειμερινούς μήνες, ενώ οι χρησμοί δίνονταν μόνο μια ημέρα το μήνα. Σύμφωνα με την παράδοση το Μαντείο έδωσε τον τελευταίο του χρησμό τον 4^ο αιώνα μ.Χ. στον αυτοκράτορα Ιουλιανό ο οποίος είχε επιχειρήσει την αποκατάσταση της αρχαίας θρησκείας.

Το **Μαντείο του Απόλλωνα** στα Δίδυμα λειτουργούσε από την αρχαϊκή εποχή όμως η λειτουργία του σταμάτησε το 494 π.Χ. όταν καταστράφηκε από τους Πέρσες. Το Μαντείο επανιδρύθηκε μεταξύ του 334 και 331 π.Χ. Μια ιέρεια έδινε τους χρησμούς και μάλιστα οι πιστοί λάμβαναν κι ένα γραπτό αντίγραφο του χρησμού. Ο πιστός που ζητούσε χρησμό έκανε πρώτα θυσίες στο βωμό είτε μπροστά στο ναό είτε στο εσωτερικό του, ενώ η ιέρεια λουζόταν και έκανε τρίημερη νηστεία πριν δώσει το χρησμό. Το Μαντείο στα Δίδυμα εξυπηρετούσε κυρίως τους κατοίκους της Μιλήτου και των γύρω περιοχών και δεν είχε τόσο έντονο πανελλήνιο χαρακτήρα όπως το Μαντείο των Δελφών.

Η **Αλεξάνδρεια** της Αιγύπτου, η πρωτεύουσα του κράτους των Πτολεμαίων αναδεικνύεται την εποχή αυτή ως η σημαντικότερη πόλη της οικουμένης. Καθίσταται κέντρο οικονομικό, πολιτικό, πολιτιστικό, πνευματικό και προφανώς και θρησκευτικό. Λαμπρά και πολυτελή οικοδομήματα κοσμούν την πρωτεύουσα της Αιγύπτου. Εκεί λειτούργησε το Μουσείο, ένα κρατικό κέντρο επιστημονικής έρευνας που διέθετε μια τεράστια βιβλιοθήκη εκατοντάδων χιλιάδων βιβλίων-παπύρων. Καθώς επίσης και αστεροσκοπείο, ιατρικά εργαστήρια και ζωολογικό κήπο. Στην Αλεξάνδρεια ιδρύθηκε και το περίφημο Σεραπείον, ναός αφιερωμένος στο θεό Σάραπη, από όπου ξεκίνησε και η λατρεία του. Ήταν πράγματι τότε η Αλεξάνδρεια μια πραγματική μητρόπολη του τότε γνωστού κόσμου.

Θρησκευτικός Συγκρητισμός

Κατά την Ελληνιστική Εποχή αναπτύσσεται έντονα το φαινόμενο του θρησκευτικού **συγκρητισμού** και του «ενοθεϊσμού». Η διαμόρφωση αυτής της τάσης σχετίζεται αφενός με την εισαγωγή της λατρείας

ανατολικών θεοτήτων στον ελλαδικό χώρο και αφετέρου με την μεγάλη μετακίνηση πληθυσμών και ως εκ τούτου με την ανάμειξη πολλών πολιτισμικών στοιχείων. Ο θρησκευτικός συγκρητισμός εκδηλώνεται με την ταύτιση παλαιότερων ελληνικών θεοτήτων με νέες θεότητες ανατολικής προέλευσης. Έτσι, αρχίζει να ταυτίζεται η Ίσιδα με τη Μεγάλη Μητέρα, με την Αφροδίτη, με την Αστάρτη, με την προστάτιδα του τοκετού Ειλείθια, με την Άτρεμη, με την Ήρα, με την Τύχη· κυρίως όμως η Ίσιδα ταυτίζεται με τη θεά Δήμητρα.

Ο θεός Σάραπις συσχετίζεται και ταυτίζεται με τον Δία/Ζευ, με τον Πλούτωνα/Ήδη. Η ταύτιση αυτή συχνά προχωρά και σ' ένα επόμενο στάδιο, στην ένωση δύο θεοτήτων. Έτσι, συναντάμε το θεό Ερμάνουβη, που αποτελεί τη συγχώνευση των θεών Ερμή και Άνουβη. Το ίδιο συμβαίνει και με την Ισιτύχη, η οποία αποτελεί συγχώνευση της Ίσιδας και της Τύχης, ενώ ο θεός Ηλιοσάραπις αποτελεί τη συγχώνευση του Σάραπη και το Ήλιου.

Προφανώς οι συγχωνεύσεις είναι επακόλουθα της κοινής λατρείας και της απόδοσης κοινών ιδιοτήτων στους θεούς. Οι κοινές αυτές ιδιότητες οδήγησαν τους ανθρώπους να θεωρήσουν ότι η ίδια ιδιότητα εκφράζεται με διαφορετικά ονόματα θεών. Με τη σκέψη αυτή δεν ήταν δύσκολο το πέρασμα όχι μόνο στη συγχώνευση των θεών, αλλά και στο φαινόμενο του **ενοθεϊσμού**. Έτσι, ο Σάραπις έχει την προσωνομία «πάνθεος» ενώ σε επιγραφή του 3^{ου} αιώνα μ.Χ. συναντάμε την επιγραφή «εἷς Ζεύς, Σέραπις, Ἰαώ (το τελευταία όνομα αναφέρεται στο Γιαχβέ των Εβραίων) και σε άλλη επιγραφή του 2^{ου} αιώνα μ.Χ. βρίσκουμε την αφιέρωση «εἷς Ζεύς Σέραπις Ἥλιος κοσμοκράτωρ, ἀνίκητος». Για την Ίσιδα βρίσκουμε επιγραφές που αναφέρουν : «Ἰσις παντοκράτειρα», «Ἰσις Μητέρα Μεγάλη Αστάρτη». Την Ίσιδα και το Σάραπη συχνά τους συναντάμε να λατρεύονται μαζί. Ο συγκρητισμός αυτός βέβαια δεν περιορίστηκε στις ανωτέρω θεότητες, αλλά επεκτάθηκε και σχεδόν σε όλες. Για παράδειγμα ο Διόνυσος συσχετίζεται με το Δία και τον συναντάμε ως «Ζευς Βάκχος» ή «Ζευς Διόνυσος». Ο Ασκληπιός, που η λατρεία του γνώρισε μεγάλη διάδοση αυτή την εποχή, συναντάται και ως «Δίας Ασκληπιός» ή «Σάραπις Ασκληπιός».

Ίσιδα

Η λατρεία της Ίσιδας γνώρισε ξεχωριστή διάδοση στον ελληνικό κόσμο. Ήταν ήδη γνωστή στην κλασική αρχαιότητα και μάλιστα ο Ηρόδοτος τη γνώριζε πριν ακόμη κάνει την επίσκεψή του στην Αίγυπτο. Στον ελληνικό κόσμο η Ίσιδα ταυτίστηκε με τη Δήμητρα, όμως η ανάπτυξη της λατρείας της έλαβε ευρύτερες διαστάσεις. Στη διάδοση της Ίσιδας στον ελληνικό κόσμο συνέβαλε και το γεγονός ότι ήταν ήδη γνωστή και η λατρεία της Δήμητρας στην Αίγυπτο. Η λατρεία και η μυθολογία της Ίσιδας είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον Όσιρι και τον Ώρο. Πολυάριθμα ιερά της Ίσιδας έχουν βρεθεί στον ελλαδικό χώρο. Η Ίσιδα όπως φαίνεται κι από τους ποικίλους μύθους της ήταν μια ταλαιπωρημένη και πονεμένη θεά κι έτσι μπορούσε να αγγίζει τα βαθύτερα συναισθήματα των ανθρώπων, οι οποίοι κατά κάποιο τρόπο ένοιωθαν τη θεά να συμπάσχει μαζί τους.

Η Ίσιδα αρχικά λατρευόταν ως η θεά της γεωργίας και των σιτηρών κι έτσι εύκολα ταυτίστηκε με τη Δήμητρα· συνηθισμένα επίθετα που αποδίδοντα στην Ίσιδα και συνδέονται με την ιδιότητα αυτή είναι το «καρποφόρος», το «καρποτόκος», το «πλουτοδότειρα». Όμως, στην ελληνιστική εποχή οι ιδιότητες που αποδίδονται στη θεά είναι πολύ ευρύτερες. Αποκαλείται ως η «μακάρια θεά». Το γεγονός ότι η Ίσιδα ήταν μια ταλαιπωρημένη και πονεμένη μητέρα και σύζυγος την κατέστησε ιδιαίτερα αγαπητή. Η Ίσιδα δίδασκε την καλλιέργεια των καρπών της γης, δίδασκε τους νόμους, δίδασκε τον σωστό τρόπο λατρείας των θεών, προστατεύει το γάμο, τον συζυγικό δεσμό, τη φροντίδα των γονέων προς τα παιδιά όπως επίσης και τους όρκους. Η Ίσιδα ελευθερώνει τους ανθρώπους από τα δεσμά, ευλογεί την ίδρυση των πόλεων, εξουσιάζει τα φυσικά φαινόμενα και είναι ισχυρότερη από τη Μοίρα. Παράλληλα, η Ίσιδα είναι κοντά στο πλευρό των ναυτικών και εξουσιάζει τη θάλασσα, γι' αυτό και χαρακτηρίζεται «πελάγια εύακος» ή «εὐπλοια». Προφανώς με την τελευταία αυτή ιδιότητά της αντικατέστησε την Αφροδίτη. Η Ίσιδα με το πέρασμα του χρόνου εξελληνίστηκε κι έτσι απέβαλε πολλά από τα παλαιά χαρακτηριστικά που είχε ως αιγυπτιακή θεότητα : σταδιακά έπαψε να απεικονίζεται ως θεά με κέρατα αγελάδας στο κεφάλι και τη βρίσκουμε πλέον ως δέσποινα πεπλοφόρο με τελετουργικό κόμπο του ιματίου στο στήθος κρατώντας στο δεξί χέρι το σείστρο και στο αριστερό χέρι ένα λατρευτικό δοχείο. Μάλιστα, παραπλήσια εμφάνιση είχαν και οι ιέρειες της θεάς.

Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι το 333/2 π.Χ. συναντάμε για πρώτη φορά τη λατρεία της Ίσιδας στην Αθήνα : σωζόμενη επιγραφή μαρτυρεί ότι ο άρχοντας Λυκούργος έδωσε την άδεια σε Αιγυπτίους εμπόρους να χτίσουν ένα ναό για τη λατρεία της θεάς μαζί με Κυπρίους οι οποίοι θα λάτρευαν τη θεά Αφροδίτη.

Η διάδοση της λατρείας του Σάραπη επιφέρει και μια σημαντική αλλαγή στη λατρεία της Ίσιδας. Ο Σάραπις παίρνει τη θέση του συζύγου της Ίσιδας αντικαθιστώντας τον Όσιρι. Αυτό συνέβη και με την καθοδήγηση της πολιτικής εξουσίας της Αιγύπτου που επιχείρησε τη διάδοση της λατρείας των δύο θεοτήτων.

Στις δημόσιες τελετουργίες της Ίσιδας περιλαμβανόταν πολυτελείς πομπές, ενώ στις ιδιωτικές συνήθως περιλάμβαναν προσευχές σε διάφορες ώρες της ημέρας. Σημαντική εορτή προς τιμή της Ίσιδας ήταν τα Πλοιαφέσια την άνοιξη και ο εορτασμός της *Αναζήτησης* και της *Ανακάλυψης* το φθινόπωρο.

Στα μυστήρια της Ίσιδας συμβολιζόταν η είσοδος σε μια νέα ζωή. Την είσοδο αυτή την επιτύγχανε ο μνημένος και τη βίωνε ως μια αναγέννηση, ως ένα νέο ξεκίνημα. Την ημέρα που δεχόταν το βάπτισμα, που ήταν το βάπτισμα αίματος στο ταυροβόλιον, τη θεωρούσε ως ημέρα των γενεθλίων του. Η μύηση στα μυστήρια της Ίσιδας σχετίζεται με τη μύηση στα μυστήρια της Δήμητρας καθώς είναι εμφανείς οι ομοιότητες ως προς το μύθο. Για να μνηθεί κάποιος στα μυστήρια έπρεπε πρώτα να λάβει την πρόσκληση της ίδιας της θεάς κάτι που γινόταν κατά τη διάρκεια του ύπνου μέσω ονείρου. Οι μύστες κατέλυαν σε δωμάτιο μέσα στο ναό και αφοσιωνόταν στις καθημερινές τελετές. Συγχρόνως εφαρμόζαν νηστεία. Όταν η Ίσιδα εμφανιζόταν με όνειρο ο ιερέας αναλάμβανε να καθοδηγήσει τον μυσούμενο. Ο ιερέας έκανε την κατήχηση, η οποία διαφυλασσόταν σε βιβλία γραμμένα στην ιερογλυφική γραφή, ώστε να μην είναι κατανοητή σε όσους δεν είχαν μνηθεί. Ακολουθούσε εξαγνισμός μέσω βαπτίσματος και μετά από δεκαήμερη νηστεία οι μυσούμενοι φορώντας ένα λευκό ένδυμα οδηγούνταν στο πιο ιερό και τμήμα του ναού. Εκεί βίωναν μια εμπειρία συμβολικού θανάτου και επαναφοράς στην υγεία. Μετά το τέλος, ο μνημένος πλέον είχε απελευθερωθεί από τις δυνάμεις της Τύχης. Μπορούσε έτσι να επιστρέψει στο σπίτι του και στους οικείους του, όμως αναγνώριζε πλέον τον ιερέα της Ίσιδας ως πνευματικό τους πατέρα.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Δ΄-Ε, Αθήνα : Εκδοτική Αθηνών 2000

Μπένγκτσον Χέρμαν, *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος* (μετάφραση : Α. Γαβριλίδης), Αθήνα 1991

Ντίλον Μάθιου, *Προσκυνητές και ιερά προσκυνήματα στην αρχαία Ελλάδα* (μετάφραση : Γ. Κουσούνελος), Αθήνα 2002

Παπαχατζής Νικόλαος, *Η Θρησκεία στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα 1987

Παχής Παναγιώτης, *Η λατρεία της Ίσιδας και του Σάραπι, από την τοπική στην οικουμενική κοινωνία*, Θεσσαλονίκη 2010

Παχής Παναγιώτης, *Ίσις Καρποτόκος, τ.Ι, Οικουμένη, Προλεγόμενα στον συγκρητισμό των ελληνιστικών χρόνων*, Θεσσαλονίκη 2003

Σιρινελί Ζαν, *Τα Παιδιά του Αλεξάνδρου* (μετάφραση : Σοφία Μπίνη-Σωτηροπούλου), Αθήνα 2001

Gehrke Hans-Joachim, *Ιστορία του Ελληνιστικού Κόσμου* (μετάφραση/βιβλιογραφική ενημέρωση: Άγγελος Χανιώτης), Αθήνα 2003 [Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης]

Sir Livingstone Richard, *Η Αποστολή της Ελλάδας, Κοσμοαντιλήψεις και στάσεις ζωής στην ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα* (μετάφραση : Χρύσα Τσαλικάδου), Θεσσαλονίκη 2001

Martin H.Luther, *Οι Θρησκείες της ελληνιστικής εποχής* (μετάφραση : Δ. Ξυγαλατάς, επιμέλεια-προλεγόμενα : Παναγιώτης Παχής), Θεσσαλονίκη 2004

Martin R-Metzger H, *Η Θρησκεία των Αρχαίων Ελλήνων*(μετάφραση : Μ. Καρδαμίτσα), Αθήνα 1992

Murray Gilbert, *Πέντε Στάδια της Ελληνικής Θρησκείας*(μετάφραση : Ε. Παπαδοπούλου), Αθήνα 1996

Nilsson P.Martin, *Η Πίστη των Ελλήνων* (μετάφραση Ι.Κ. Μαζαράκης-Ανιάν), Αθήνα-Γιάννινα 1998

Petit Paul - Laronde Andre, *Ο ελληνιστικός πολιτισμός*(μετάφραση : Τ. Σπερελάκη), Αθήνα : 2007

Walbank W. Frank, *Ο Ελληνιστικός Κόσμος*(μετάφραση : Τ. Δαρβέρης), Θεσσαλονίκη 1999